

ถอดความรู้จากเสวนา

THAILAND

SOCIAL

ENTER-

PRISE

: THE WAY FORWARD

วิสาหกิจเพื่อสังคมไทย ก้าวอย่างไรให้ยั่งยืน

คำนำ

“Thailand Social Enterprise: The Way Forward” หรือ “วิสาหกิจเพื่อสังคมไทย ก้าวอย่างไรให้ยั่งยืน” เป็นการถอดความรู้จากงานเสวนาในชื่อเดียวกันที่จัดขึ้นเมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2561 โดยสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย หรือ TIJ ร่วมกับเครือข่ายผู้ริเริ่มใหม่จากหลักสูตร Rule of Law and Development Program หรือ RoLD Program

การเสวนาครั้งนี้ จัดขึ้นเพื่อสะท้อนเสียง และความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจเพื่อสังคมทุกภาคส่วนต่อสถานการณ์ในปัจจุบัน และร่วมหาแนวทางการก้าวต่อไปของวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยให้สามารถเติบโตได้อย่างยั่งยืน โดยหวังว่า เสียงสะท้อนนี้จะมีส่วนช่วยให้ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมที่กำลังอยู่ระหว่างการพิจารณาประกาศใช้เป็นกฎหมายนั้น สามารถตอบโจทย์ความต้องการของผู้เกี่ยวข้อง และช่วยสร้างสภาพเอื้อให้วิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยเติบโตได้อย่างแท้จริง

THAILAND SOCIAL ENTERPRISES

THE WAY FORWARD

การเสวนาครั้งนี้ มีนักวิชาการ นักคิด และนักปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจเพื่อสังคม เข้าร่วมอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากหลายแง่มุม ความรู้ที่ผู้ฟังได้รับ แม้จะเป็นช่วงเวลานั้นๆ แต่เรียกได้ว่า คมชัด และครอบคลุมในทุกมิติที่เกี่ยวข้อง ผมจึงเห็นควรให้มีการถอดบทเรียนออกมาเป็นรูปเล่ม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับวิสาหกิจเพื่อสังคมออกไปให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ผมเชื่อว่าความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับหลักคิดในเรื่องวิสาหกิจเพื่อสังคม มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนไปข้างหน้าของวิสาหกิจ

เพื่อสังคมในประเทศไทย เพราะจะช่วยให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้าใจธรรมชาติ ลักษณะ และความต้องการของวิสาหกิจเพื่อสังคมอย่างแท้จริง พร้อมทั้งกลับมาตระหนักถึงบทบาทของตนเอง และความสามารถในการทำงานร่วมกันเพื่อผลักดันให้วิสาหกิจเพื่อสังคมเติบโตได้อย่างเป็นรูปธรรม

ผมหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้ จะช่วยให้ท่านผู้อ่านเห็นภาพวิสาหกิจเพื่อสังคมกว้างมากขึ้น ลึกมากขึ้น เพื่อที่จะมองไปข้างหน้าร่วมกันได้อย่างชัดเจนขึ้น

SE :

“

ผมหวังว่า social enterprise จะเป็น
เครื่องมือใหม่ที่เข้ามาช่วยเปลี่ยน
วิถีชีวิตหรือมุมมองของคนในสังคม

ถ้าเราสามารถส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่หรือคนรุ่นเดิม
ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม เข้ามา doing well
by doing good สามารถอยู่ได้ด้วยและทำประโยชน์
เพื่อสังคมได้ด้วย ขณะที่ผู้บริโภคเข้าใจถึงคุณค่า
ของผลลัพธ์เชิงสังคมที่เกิดขึ้นด้วย ทุกคนจะกลายเป็น
ผู้มีบทบาทที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนาย่างยั่งยืน
ของโลกร่วมกัน”

”

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.กิตติพงษ์ กิตยารักษ์
ผู้อำนวยการสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย

สารบัญ

01

1-6

Big Why

ทำไมต้องพูดถึงวิสาหกิจเพื่อสังคมกับการพัฒนาที่ยั่งยืน?

ทำไมต้องมีกฎหมายวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย?

02

7-10

เจตนารมณ์ของ
ร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริม
วิสาหกิจเพื่อสังคม

(ฉบับ ณ วันที่ 27 พฤศจิกายน 2561)

03

11-30

5 ข้อค้นพบจาก งานเสวนาฯ

ข้อ 1 ระบบนิเวศเป็นหัวใจของการ
พัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมให้เติบโต
อย่างยั่งยืน

ข้อ 2 มีกฎหมายดีกว่าไม่มี

ข้อ 3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อร่าง
พ.ร.บ.ส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม
(ฉบับ ณ วันที่ 27 พฤศจิกายน 2561)

ข้อ 4 ข้อเสนอแนะในสาระสำคัญของ
ร่างพ.ร.บ.ส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม
(ฉบับ ณ วันที่ 27 พฤศจิกายน 2561)

ข้อ 5 การวัดผลลัพธ์ทางสังคมเพื่อ
ป้องกันการละทิ้งภารกิจทางสังคม
(mission drift) สำคัญมาก

04

31-48

Annexes

Two Frequently Asked Question

- คำถาม 1. วิสาหกิจเพื่อสังคมคืออะไร? ต่างจาก
องค์กรลักษณะอื่นๆ ที่มีอยู่อย่างไร? ต่างจาก NGOs
และCSR อย่างไร?

- คำถาม 2. กฎหมายนี้จะเอื้อประโยชน์ให้องค์กร
ธุรกิจขนาดใหญ่เข้ามาเพื่อแสวงหาประโยชน์
ในเชิงพาณิชย์หรือจะเปิดช่องให้เอกชนจำนวนมาก
เข้ามาอ้างความเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม เพื่อรับ
สิทธิประโยชน์ต่างๆ หรือไม่?

กำหนดการงานเสวนา Thailand Social Enterprise: The Way Forward

สรุปร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมวิสาหกิจ
เพื่อสังคม (ฉบับ ณ วันที่ 27 พฤศจิกายน 2561)

เกี่ยวกับ Thailand Institute of Justice
เกี่ยวกับ RoLD Program

ข้อมูลเพิ่มเติม ดาวน์โฮลด์และติดตามได้ผ่าน QR code นี้

สรุปการเสวนาทิ้งหมด

สรุปผลการรับฟัง
ความคิดเห็นผู้เข้าร่วม

กำหนดการงานเสวนา ถ่ายทอดสด
งานเสวนาและ presentation
ของผู้ร่วมเสวนา

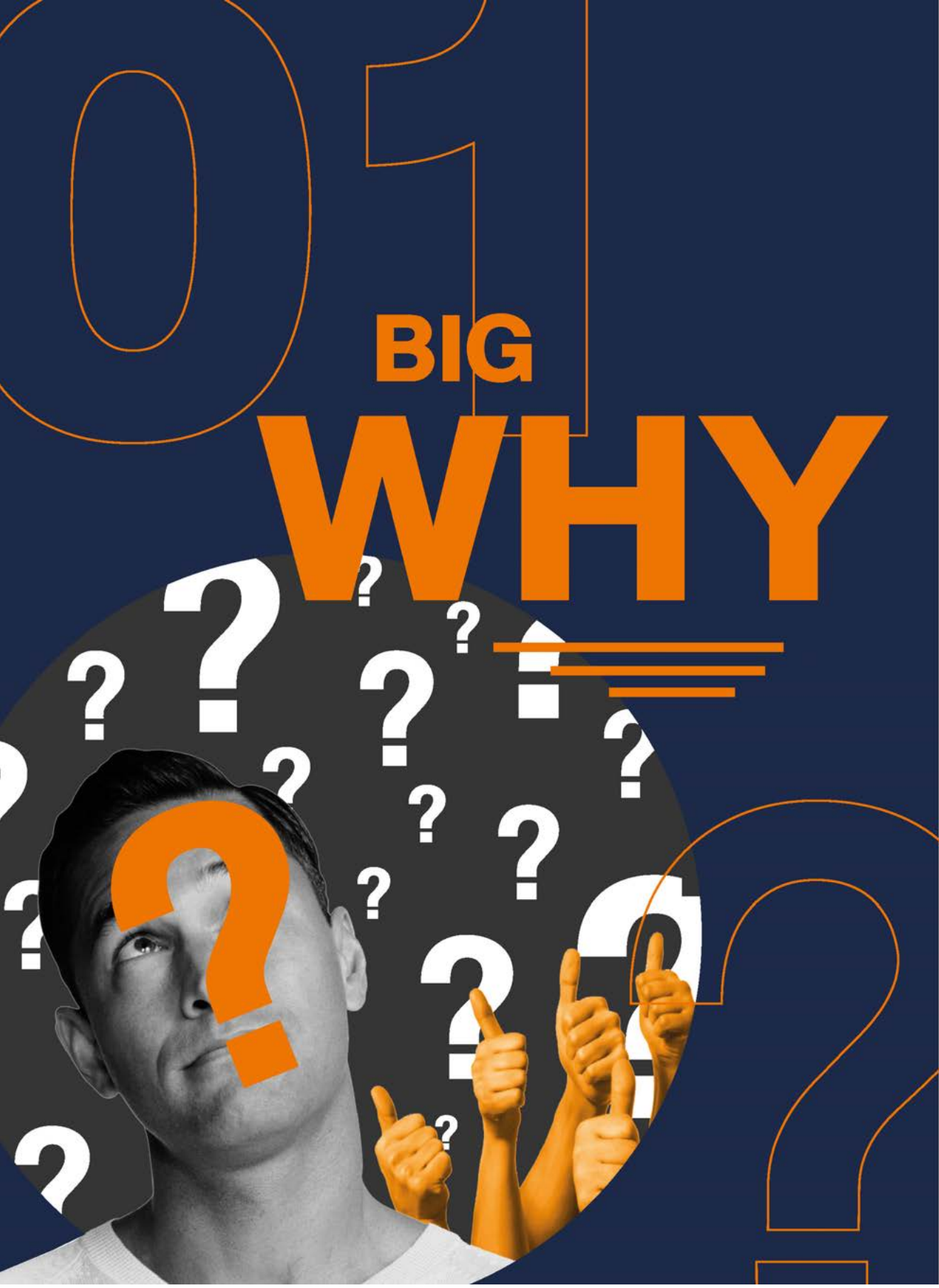

บทนำ

หนังสือเล่มนี้เป็นการถอดความรู้จากงานเสวนาหัวข้อ “Thailand Social Enterprise: The Way Forward” หรือ “วิสาหกิจเพื่อสังคมไทยก้าวอย่างไรให้ยั่งยืน” ที่จัดโดยสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทยหรือ TIJ ร่วมกับเครือข่ายผู้นำรุ่นใหม่ในหลักสูตร Rule of Law and Development Program (RoLD Program) เพื่อเป็นเวทีวิชาการสำหรับรับฟังมุมมองผู้มีส่วนได้เสียจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจเพื่อสังคม ด้วยเล็งเห็นถึงความสำคัญของวิสาหกิจเพื่อสังคมในฐานะเป็นหนึ่งในเครื่องมือที่จะช่วยส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ผู้จัดทำหวังอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้จะสามารถเป็นอีกสื่อหนึ่ง ที่จะช่วยสร้างการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับวิสาหกิจเพื่อสังคมให้แก่สังคมในวงกว้าง จุดประกายให้ทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมสร้างระบบนิเวศ (ecosystem) ของวิสาหกิจเพื่อสังคมในมิติที่กว้างกว่ากฎหมายและนโยบายของภาครัฐ

BIG

WHY

ทำไมต้องพูดถึง วิสาหกิจเพื่อสังคมกับ การพัฒนาที่ยั่งยืน?

ระบบทุนนิยมนำมาซึ่งการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจอย่างก้าวกระโดด แต่ในขณะเดียวกันก็ส่งผลกระทบต่อในทางลบทั้งมิติด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม และเพื่อต่อกับปัญหาดังกล่าว จึงเกิดแนวความคิดการนำเสนอรูปแบบการทำธุรกิจที่สามารถพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กัน หรือที่รู้จักกันในชื่อเรียกของวิสาหกิจเพื่อสังคม หรือ Social Enterprise (SE) โดยมีหลักการและแนวคิดเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

ที่ผ่านมาการแก้ปัญหาเพื่อสังคมโดยกลุ่มคนซึ่งมีใช้หน่วยงานภาครัฐ ได้ดำเนินการมาแล้วโดยภาคประชาชน เช่น กลุ่มมูลนิธิ กลุ่มสหกรณ์ หรือกลุ่ม NGO ต่างๆ ซึ่งมักจะประสบปัญหาเรื่องของการขาดแคลนเงินทุน และส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องของการดำเนินการ ในภาคธุรกิจ แม้จะไม่ประสบปัญหาเรื่องการขาดแคลนแหล่งเงินทุน รวมทั้งมีนโยบายในการมีส่วนร่วมแก้ปัญหาสังคม corporate social responsibility (CSR) แต่นโยบายดังกล่าว ส่วนใหญ่เป็นการช่วยเหลือเป็นครั้งคราว หรือครั้งเดียวจบ ทำให้เกิดปัญหาด้านความต่อเนื่องเช่นเดียวกัน

ปรากฏการณ์ดังกล่าว ทำให้หน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เริ่มให้ความสนใจและอยากเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างยั่งยืน ผ่านกระบวนการ รูปแบบ และวิธีการที่ต่างไปจากเดิม วิสาหกิจเพื่อสังคมเป็นแนวคิดหนึ่งที่ตอบโจทย์ความต้องการในการมีส่วนร่วมโดยการนำจุดแข็งของระบบ และกลไกการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ สามารถพึ่งพาตนเองได้ของภาคธุรกิจ มาเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานเพื่อตอบโจทย์การแก้ปัญหาหรือการพัฒนาทางสังคมไปพร้อมกัน

แนวคิด
ดังกล่าว
จะสามารถ
สร้างความ
เปลี่ยนแปลง
ได้จริง
มากน้อย
เพียงใด?

กรณีศึกษาประเทศอังกฤษ

ในประเทศอังกฤษซึ่งถือเป็นหนึ่งในผู้นำด้านวิสาหกิจเพื่อสังคมที่ประสบความสำเร็จ บทบาทของวิสาหกิจเพื่อสังคมในด้านการพัฒนาที่เห็นได้ชัดเจนคือการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส และสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจให้กับประเทศไปพร้อมๆกัน

จากการวัดผลการดำเนินงานเป็นตัวเลข รายงาน Social Enterprise: Market Trend 2017 ระบุว่า **วิสาหกิจเพื่อสังคมสร้างงานได้มากถึง 1.44 ล้านงาน** ในปี 2017 ในขณะที่เดียวกันข้อมูลจากเว็บ socialenterprise.uk กล่าวว่าในปีเดียวกันนี้ **วิสาหกิจเพื่อสังคมมีจำนวนกว่า 70,000 บริษัท** สามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับประเทศได้สูงถึง **24,000 ล้านปอนด์**

กรณีศึกษาในประเทศไทย

กิจการที่อยู่คู่ประเทศไทยมานาน ก่อนที่คำว่า วิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) จะเป็นที่รู้จัก และถือได้ว่าเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมรูปแบบหนึ่ง คือร้านอาหารที่ชื่อว่า **Cabbages & Condoms** ก่อตั้งโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชนหรือ PDA เมื่อ ปี พ.ศ. 2517 เพื่อส่งเสริมงานวางแผนครอบครัว และเสริมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับเอชไอวี/AIDS และเพื่อลดอัตราการเกิดของประชากรของประเทศไทยในขณะนั้น โดยรายได้จากร้านอาหารนำไปใช้สนับสนุนการจัดกิจกรรมของ PDA เช่น การให้ความรู้แก่ชาวบ้านเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว และการป้องกันการตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อม PDA ระบุว่าการทำงานของสมาคมเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยลดอัตราการเกิดของประชากรไทยจาก 7.0 ต่อครัวเรือน ในช่วงปี 2500 จนเหลือเพียง 1.6 ต่อครัวเรือน ในปี 2556

นอกจากนี้ยังมี กาแฟดอยตุง ร้านกาแฟที่ขายผลผลิตจากโครงการพัฒนาดอยตุง ภายใต้มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง จุดมุ่งหมายของโครงการพัฒนาดอยตุง คือ การขจัดปัญหาความยากจนให้กับชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในพื้นที่ดอยตุง และเปลี่ยนจากการปลูกพืชสารเสพติดไปสู่การปลูกพืชทางเลือกได้แก่ กาแฟและแมคคาเดเมีย ชาวบ้านมีรายได้จากการขายเมล็ดกาแฟและถั่ว รวมไปถึงพืชอื่นๆ โดยโครงการพัฒนาดอยตุง เป็นผู้ผลิตและขายผลิตภัณฑ์แปรรูป เช่น กาแฟดอยตุง สิ่งทอ งานฝีมือต่างๆ ออกสู่ผู้บริโภค

กลุ่มธุรกิจต่างๆ หันมาให้ความสนใจ และผันตัวมาเป็นผู้ประกอบการสังคมเพิ่มขึ้น เช่น **บริษัท Lemon Farm** จำกัด ที่ยกระดับมาจากสหกรณ์การเกษตร โดยมุ่งส่งเสริมผลิตภัณฑ์อินทรีย์และสินค้าสุขภาพที่ผลิตจากเครือข่ายชุมชน เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงสินค้าได้โดยง่าย ร้าน Lemon Farm ได้ใช้โมเดลธุรกิจในการจำหน่ายสินค้า ผ่านเครือข่ายร้านค้าในรูปแบบ modern trade ในเมือง และนำผลกำไรกลับไปลงทุนซ้ำ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาชุมชนเกษตรอย่างยั่งยืน

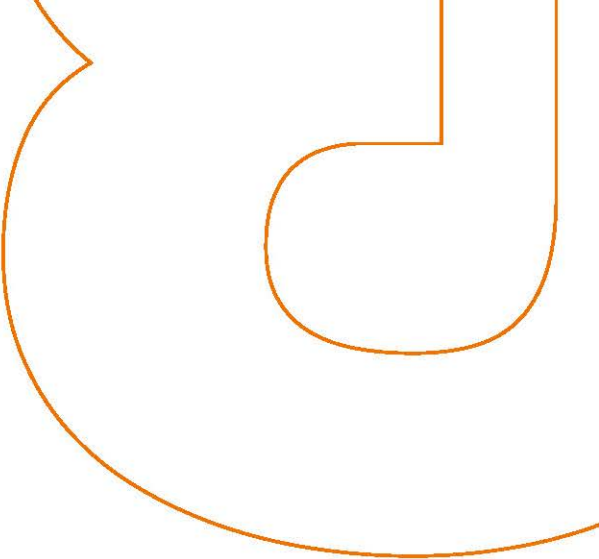
ทำไมต้อง มีกฎหมาย วิสาหกิจ เพื่อสังคม ในประเทศไทย ไทย?

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่มีความพยายามผลักดันให้วิสาหกิจเพื่อสังคมเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในสังคม แต่วิสาหกิจเพื่อสังคมที่ประสบความสำเร็จ ขยายธุรกิจได้ และสามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืนยังมีจำนวนน้อย จึงถือได้ว่าวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยยังอยู่ในระยะเริ่มต้น

ข้อท้าทายในการประกอบกิจการวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย สามารถพิจารณาจาก (1) เกณฑ์ผู้รับประโยชน์ โดยพิจารณาว่า ลูกค้าของธุรกิจ เป็นกลุ่มเดียวกับกลุ่มผู้รับประโยชน์หรือไม่ และ (2) เกณฑ์การทำงาน โดยพิจารณาว่า ในกระบวนการทำงาน ผู้ประกอบการจะต้องเข้าไปเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและวิถีคิดของผู้เกี่ยวข้องมากแค่ไหน

วิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นประเภทที่มีกลุ่มลูกค้าคนละกลุ่มกับผู้รับประโยชน์ ซึ่งจะทำให้เกิดภาวะทิ้งภารกิจเพื่อสังคมได้ง่าย (mission drift) เพราะบางครั้งอาจต้องเผชิญกับการต้องเลือกระหว่างการสร้างรายได้กับการสร้างประโยชน์ให้กับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งถือว่าเป็นความเสี่ยงที่สำคัญ เพราะนอกจากเสี่ยงต่อภาวะการละทิ้งภารกิจเพื่อสังคมแล้ว ในการดำเนินการให้ประสบความสำเร็จ ยังต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้โมเดลธุรกิจสามารถทำงานได้ จากงานวิจัยพบว่าวิสาหกิจเพื่อสังคมกลุ่มนี้มักจะต้องปิดตัวลงภายใน 5 ปี

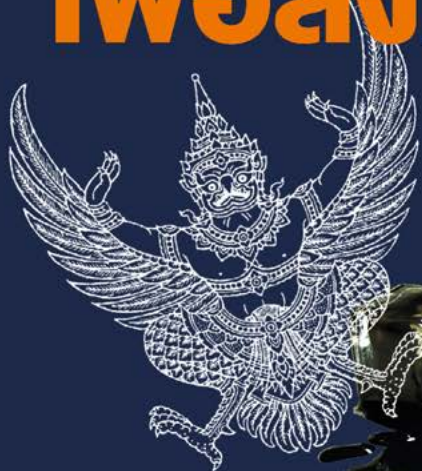

การที่วิสาหกิจเพื่อสังคม ต้องเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเปลี่ยนทัศนคติของคน (mindset) และการปรับเปลี่ยนทั้งกระบวนการเพื่อให้เกิดเป็น social change ยิ่งทำให้วิสาหกิจเพื่อสังคมมีต้นทุนที่เพิ่มขึ้น (Additional Cost) เพราะการทำธุรกิจที่มีความแตกต่าง จึงทำให้มีต้นทุนสูงกว่าปกติ

กฎหมาย

จะสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับสังคม (Trust) และสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดการเติบโตของวิสาหกิจเพื่อสังคมได้ในประเทศไทย

เจตนาารมณัของ ร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมวิสาหกิจ เพื่อสังคม

เพื่อช่วยผลักดันให้วิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยเกิดและเติบโตอย่างยั่งยืน หน่วยงานภาครัฐจึงมีความพยายามที่จะออกนโยบายและกฎหมายเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของวิสาหกิจเพื่อสังคม มาตั้งแต่ปี 2553 และในปัจจุบันร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม ได้สิ้นสุดกระบวนการรับฟังความคิดเห็น และเข้าสู่กระบวนการให้ความเห็นชอบเพื่อประกาศใช้ ตั้งแต่ปลายปี 2561

เจตนารมณ์เดิมของ ร่างพ.ร.บ.ส่งเสริม วิสาหกิจเพื่อสังคม ได้แก่

1. เพื่อส่งเสริมให้คนที่อยากทำดีผ่านรูปแบบวิสาหกิจเพื่อสังคมสามารถทำได้ง่ายขึ้นและสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง
2. เพื่อส่งเสริมให้ภาคประชาชนและภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น
3. เพื่อนำไปสู่การปฏิรูปการให้บริการภาครัฐ เช่น ด้านสาธารณสุข ที่สามารถตอบสนองและสร้างประโยชน์ให้สังคม โดยเสนอบริการที่ดีเทียบเท่าภาคเอกชน และนำผลกำไรกลับมาหมุนเวียนเพื่อสร้างประโยชน์ให้สังคมมากกว่าตอบแทนให้ผู้ถือหุ้นเพียงไม่กี่คน

จากเจตนารมณ์ทั้ง 3 ข้อนี้ จึงเป็นที่มาของการออกกฎหมายและนำมาสู่ “ระบบทะเบียน” เพื่อให้สังคมเกิดความชัดเจน ถึงกรอบหรือที่มาของการเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม และ “การให้สิทธิประโยชน์” เช่น ระบบเงินทุน ระบบการจัดซื้อจัดจ้าง และระบบภาษี เป็นต้น

“

ประเด็น ความท้าทาย

เกี่ยวกับวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย
คงไม่ได้อยู่ที่**การมี**หรือ**ไม่มี**กฎหมาย แต่อยู่ที่ว่า

เมื่อมีกฎหมายแล้ว จะทำ
อย่างไรให้เกิดผลจริงในทาง
ปฏิบัติให้ได้มากที่สุด

และที่สำคัญมากไปกว่านั้น คือ การต่อกรกับ
คำถามท้าทายที่ว่า เราทุกคนที่เป็นภาคประชาชน
เป็นผู้บริโภค จะมีส่วนช่วยขับเคลื่อนให้เกิดระบบ
นิเวศที่ดีได้อย่างไร

”

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. กิตติพงษ์ กิตยารักษ์
ผู้อำนวยการสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย

5 ข้อค้นพบ

จากการเสวนา

ข้อ 1

ระบบนิเวศ

เป็นหัวใจของการพัฒนา

วิสาหกิจเพื่อสังคม

ให้เติบโตอย่างยั่งยืน

ระบบนิเวศที่ดีเป็นหัวใจสำคัญในการส่งเสริมให้วิสาหกิจเพื่อสังคมเติบโตได้อย่างยั่งยืน หมายถึงความสำเร็จของวิสาหกิจเพื่อสังคมไม่ได้ขึ้นอยู่กับหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง นโยบายของรัฐไม่กดดันหรือกฎหมายไม่กีดหน้า แต่จะเกิดขึ้นได้เมื่อหน่วยงานต่างๆ ในสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจเพื่อสังคม มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวิสาหกิจเพื่อสังคม มีความเข้มแข็ง และสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างไร้รอยต่อ ส่งเสริมให้วิสาหกิจเพื่อสังคมทุกขนาด ทุกช่วงการเติบโต ที่มีความต้องการต่างกัน ได้รับการสนับสนุนที่ตรงจุด และเติบโตได้อย่างยั่งยืน

ในเวทีเสวนา ผู้เข้าร่วมการเสวนาได้กล่าวถึงระบบนิเวศและเสนอแผนภูมิในหลายรูปแบบ หลากมุมมอง สามารถสรุปรวบรวมข้อค้นพบเรื่องการสร้างระบบนิเวศที่ดีได้ ดังนี้

ข้อท้าทาย

เกี่ยวกับ
สถานการณ์
ปัจจุบันของ
วิสาหกิจเพื่อ
สังคม ได้แก่

01 ปัจจุบัน จากผลการวิจัยและประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมเสวนา ชี้ให้เห็นว่า **จุดอ่อนที่สำคัญ**ประการหนึ่งที่เป็นปัจจัยแห่งความล้มเหลว คือ **Human Capital (Talents) หรือทรัพยากรบุคคล** รองลงมาคือความท้าทายเรื่องเงินทุน ดังแผนภาพที่ 1 แสดงถึงข้อท้าทายของวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย

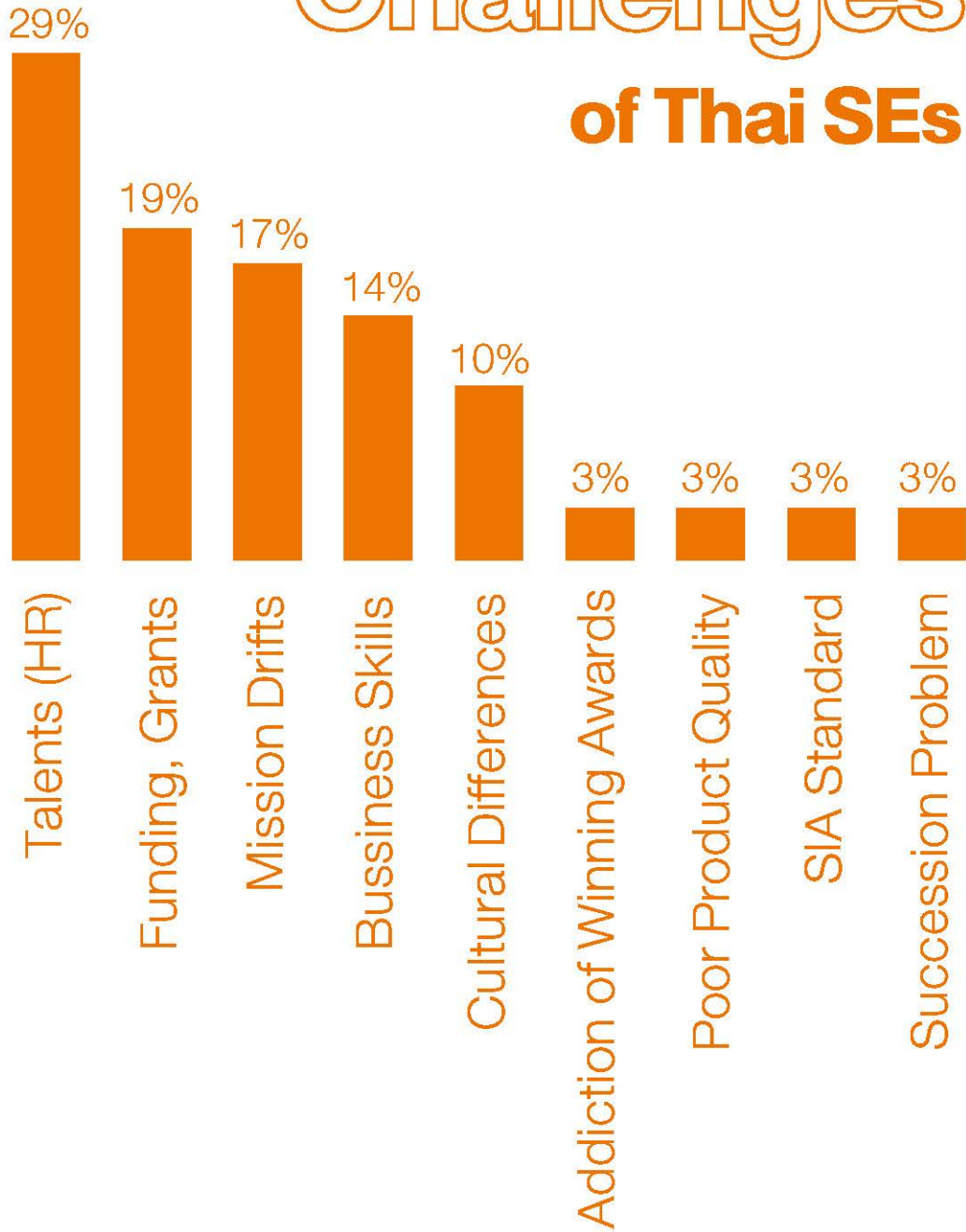
02 เนื่องจากวิสาหกิจเพื่อสังคมมักมีต้นทุนสูงกว่าธุรกิจที่หวังผลกำไรทั่วไป ส่งผลให้เกิดการเสียเปรียบในด้านการดำเนินการ เนื่องจากการบริหารวิสาหกิจเพื่อสังคมมีต้นทุนจากการต้องเข้าไปเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย และการแบกรับค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นจากการซื้อขายในราคาอันเป็นธรรม

03 ความต้องการของวิสาหกิจเพื่อสังคมไม่ใช่เพียงเงินทุนเท่านั้น แต่สิ่งที่ต้องการมากไม่แพ้กัน คือ การสร้างสภาพแวดล้อมที่สามารถช่วยให้วิสาหกิจเพื่อสังคมเติบโตได้ เช่น การให้คำปรึกษาด้านธุรกิจ ด้านกฎหมาย ด้านการเงิน ด้านการจัดทะเบียน หรือช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้า เนื่องจากวิสาหกิจเพื่อสังคมทุกรายต้องพัฒนาสินค้าและบริการของตัวเองให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคหรือตลาด การให้องค์ความรู้ด้านเทคนิคต่างๆ จะส่งผลต่อการเติบโตของวิสาหกิจเพื่อสังคม ในระยะยาวมากขึ้น

อ้างอิง

แผนภาพที่ 1 จาก presentation ประกอบการประชุมเสวนา Thailand Social Enterprise: The Way Forward ของผศ.ดร.พิชญ์ดี กิตติปัญญางาม ในวันที่ 27 พฤศจิกายน 2561

Key Challenges of Thai SEs

ในการจะก้าวข้ามข้อท้าทายเหล่านี้...

ผู้เข้าร่วมเสวนาชี้ให้เห็นว่า หน่วยงานแต่ละภาคส่วนล้วนมีบทบาท ร่วมกันในการสร้างองค์ความรู้ ถ่ายทอดทักษะด้านการบริหารธุรกิจ รวมไปถึงนโยบายสนับสนุนเพื่อสร้างแรงจูงใจ

ด้านความรู้และทักษะที่จำเป็น :

ภาคเอกชน ต้องช่วยถ่ายทอดองค์ความรู้ สร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เหล่าแผนธุรกิจให้คม ซึ่งจะสามารถทำให้วิสาหกิจเพื่อสังคมเติบโตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ **สถาบันการศึกษาหรือสถาบันทางวิชาการ** ยังมีบทบาทสำคัญ ใน 2 มิติ คือ

1) การเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา ที่จะเสริมสร้างเยาวชนหรือบัณฑิตให้เป็นผู้มีความรู้ด้านธุรกิจ ด้านนวัตกรรม พร้อมกับแนวคิดที่จะทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งนับเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยผลักดันและสนับสนุนให้วิสาหกิจเพื่อสังคมเกิดขึ้นได้ในสังคมไทย และ

2) บทบาทในการเก็บข้อมูล วิจัย เพื่อนำไปสู่การต่อยอดและการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคม อันจะนำไปสู่การสนับสนุนและผลักดันเชิงนโยบายให้เห็นผลในทางปฏิบัติต่อไป

ด้านนโยบายสนับสนุน :

ภาครัฐ ควรให้การสนับสนุนและวางมาตรการสร้างแรงจูงใจให้กับภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนวิสาหกิจเพื่อสังคมให้มีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง การให้มีกฎหมาย ถือเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของภาครัฐในการสร้างมาตรการจูงใจในการสนับสนุนส่งเสริมให้วิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านแหล่งเงินทุน :

นอกเหนือไปจากภาคธุรกิจการเงิน เช่น ธนาคาร ผู้เข้าร่วมเสวนาเห็นตรงกันว่าเป็นหน้าที่ของ**ทุกภาคส่วน**ที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจเพื่อสังคมที่จะต้องร่วมมือกันในการถ่ายทอดความรู้ด้านการบริหารธุรกิจให้แก่ผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อสังคม ซึ่งจะทำให้วิสาหกิจเพื่อสังคม มีโมเดลทางธุรกิจที่เข้มแข็ง สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนและเข้าถึงตลาดได้ง่ายขึ้น รวมถึงภาครัฐที่ควรเข้ามาช่วยสนับสนุนในเรื่องของนโยบายที่จะช่วยลดต้นทุนในกับวิสาหกิจเพื่อสังคม

ด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนา :

คู่แข่ง (peers) จะทำให้เกิดการเรียนรู้ best practices ผ่านการเผชิญความกดดัน และการแข่งขัน โดยการเรียนรู้จะเกิดขึ้น 2 ส่วน ได้แก่ 1) products and services และ 2) นำไปสู่การเกิดผลลัพธ์ทางสังคม (social impacts) และบริการต่อสาธารณะ

ด้านการสร้างเครือข่าย :

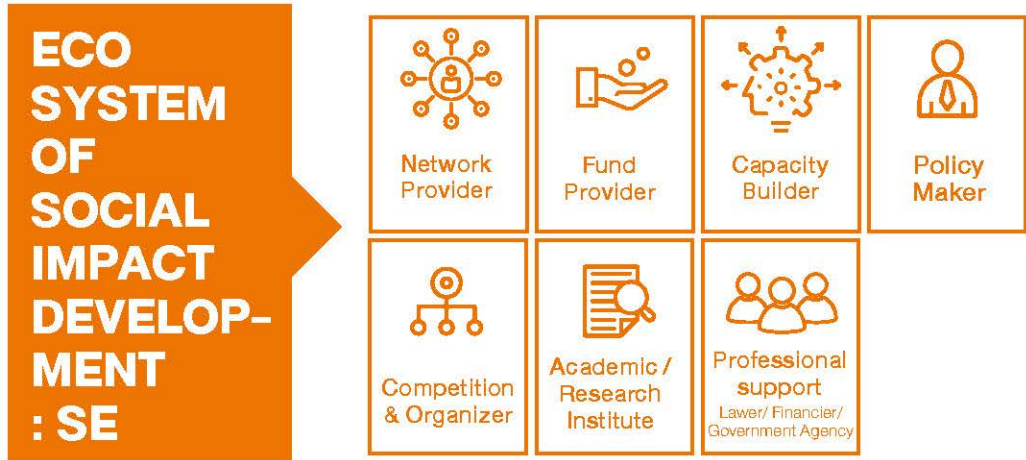
การเชื่อมวิสาหกิจเพื่อสังคมสู่กลุ่มตลาด และ ผู้บริโภค มีความสำคัญและเป็นเรื่องที่หลายฝ่าย มองว่าเป็นข้อท้าทาย ปัจจุบัน **ตลาดหลักทรัพย์** ได้ทำหน้าที่เป็น Platform เชื่อมประโยชน์ให้กับ ทุกภาคส่วน หลักการทำงานที่สำคัญคือการเป็น social impact multiplier ให้ capital market เป็นพื้นที่ที่ให้ประโยชน์แก่ทุกฝ่าย

ด้านการบริโภค :

ประกอบไปด้วย **ผู้บริโภค** และ **วัฒนธรรม ในการบริโภค** ซึ่งมีความสำคัญไม่แพ้กัน เนื่องจาก “การสร้างวัฒนธรรมและการปลูกฝังความเข้าใจ เรื่องความแตกต่างระหว่างธุรกิจที่ดี และธุรกิจที่ไม่ ดีนั้นแก่ภาคประชาชน ที่ลงไปถึงระดับท้องถิ่น จะ เป็นแรงกดดันที่สำคัญในการผลักดันให้ภาคส่วน ต่างๆ หันมาร่วมกันพัฒนาสังคมอย่างจริงจัง เพราะ ประชาชนทุกคนสวมหมวกผู้บริโภค ซึ่งเป็นส่วน สำคัญในการผลักดัน ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง” ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ผู้อำนวยการสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย

ตัวอย่างแผนภาพระบบนิเวศที่ได้มีการกล่าวถึงในการเสวนา และในงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แผนภาพที่ 2 - Platform : SET Social Impact Multiplier

หากแบ่งโดยใช้ลักษณะหน้าที่ของหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจเพื่อสังคม แผนภาพระบบนิเวศที่ผู้เข้าร่วมเสวนาใช้ในการอธิบายค่อนข้างครอบคลุมคือแผนภาพที่ 2 ซึ่งเป็นการอธิบายระบบนิเวศโดยตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ที่มุ่งเน้น

การระบุลักษณะหน่วยงานที่สำคัญต่อการทำงานของวิสาหกิจเพื่อสังคม แต่ไม่ได้มุ่งเน้นให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของแต่ละหน่วยงาน ซึ่งแตกต่างกับแผนภาพที่ 3 ที่มุ่งความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจเพื่อสังคม

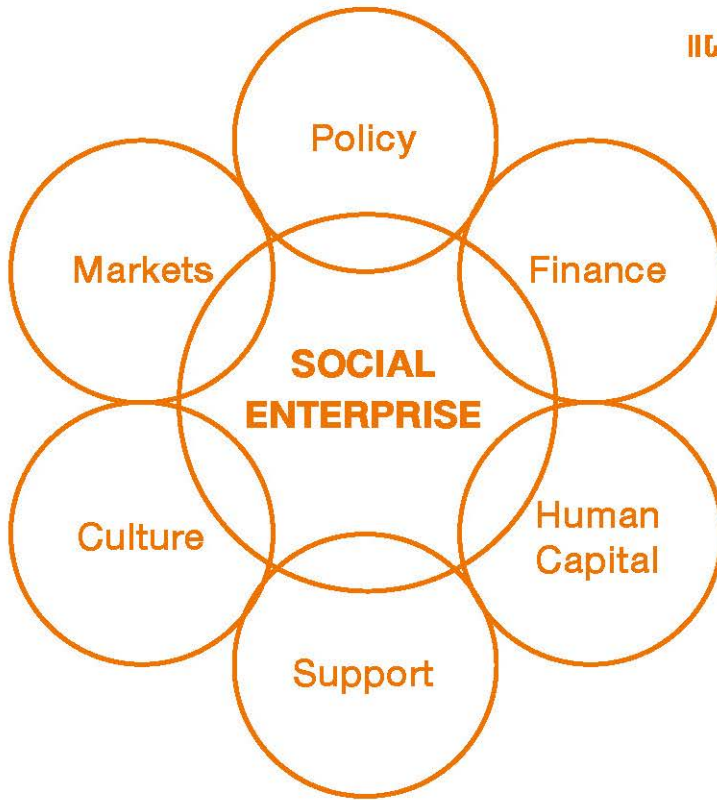
แผนภาพที่ 3 - Ecosystem of Social Enterprise

อ้างอิง

แผนภาพที่ 2 จาก presentation ประกอบการบรรยายการเสวนา Thailand Social Enterprise: The Way Forward ของคุณพนธ์ สุจริตกุล ผู้ช่วยผู้จัดการ หัวหน้ากลุ่มงานพัฒนาเพื่อสังคมและสื่อสารองค์กร ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ในวันที่ 27 พฤศจิกายน 2561

แผนภาพที่ 3 จาก presentation ประกอบการบรรยายการเสวนา Thailand Social Enterprise: The Way Forward ของผศ.ดร.พิชญวดี กิตติปัญญางาม ในวันที่ 27 พฤศจิกายน 2561

แผนภาพที่ 4 เป็นแผนภาพระบบนิเวศของประเทศอังกฤษ เพื่อนำเสนอแนวคิดการพัฒนาภาคส่วนวิสาหกิจเพื่อสังคม โดยมองระบบนิเวศผ่านองค์ประกอบของปัจจัยสำคัญ มากกว่าการมองเพียงมิติของผู้เล่น (actors) ที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจเพื่อสังคม

มุมมองที่ประเทศอังกฤษนำเสนอประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ 6 ข้อที่สนับสนุนส่งเสริมให้วิสาหกิจเพื่อสังคมเติบโตอย่างแข็งแกร่งและยั่งยืน ดังนี้

- 1) นโยบายภาครัฐ (Policy) ในฐานะผู้กำหนดทิศทางในการพัฒนาประเทศโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน
- 2) การเข้าถึงทางด้านการเงินและตลาดทุน (Finance) ในฐานะที่มาของทุนซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งของการผลิตและการบริการ
- 3) การพัฒนาทรัพยากรบุคคล Human (Capital) ในฐานะผู้ขับเคลื่อนการเติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืนของวิสาหกิจเพื่อสังคม

- 4) การพัฒนาด้านการเข้าถึงตลาดและผู้บริโภค (Markets) ในฐานะแหล่งที่มาของรายได้เพื่อรองรับการดำเนินงานทางสังคม
- 5) การสร้างความรู้และความตระหนักของสังคม (Culture) เพื่อการยอมรับและเข้าใจในภารกิจและบทบาทของวิสาหกิจเพื่อสังคมซึ่งต้องการเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมผ่านช่องทางของธุรกิจ
- 6) การพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน/เครือข่าย/องค์กรตัวกลางในการสนับสนุน (Support) เพื่อให้วิสาหกิจเพื่อสังคม สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้การรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง

อ้างอิง
แผนภาพที่ 4 จากกิจการเพื่อสังคม ทำดี...ได้ โดย NISEcrop 24 เมษายน 2557

ในการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม
ในประเทศไทย ควร

มอง ระบบนิเวศ

ผ่านทั้ง
สองมุม

คือ มองให้เห็นปัจจัยสำคัญ และมองต่อไปว่า มีผู้เล่น
ที่สนับสนุนปัจจัยเหล่านั้นมากน้อยแค่ไหน และมีความ
ต้องการอีกมากน้อยเท่าใด จึงจะทำให้ระบบนิเวศ
ที่มีสามารถเอื้อให้วิสาหกิจเพื่อสังคมไทยเติบโต
ได้ดีที่สุด

ข้อ 2

๒ กฎหมาย ดึกว่าไม่มี

ผู้เข้าร่วมเสวนาและผู้เข้ารับฟังการเสวนาส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่า การมีกฎหมายส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม ถือว่า “มีดีที่ว่าไม่มี” เพราะกฎหมายค่อนข้างครอบคลุม อย่างไรก็ตาม กฎหมายให้สิทธิกับคณะกรรมการวิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติ ที่สามารถออกกฎหมายลูกและข้อบังคับต่างๆ ในภายหลัง ในขั้นนี้ถือว่า มีเครื่องมือให้ครบถ้วนแล้ว ขึ้นอยู่กับคณะกรรมการแห่งชาติจะทำความเข้าใจและมองเห็นถึงความต้องการที่แท้จริงของวิสาหกิจเพื่อสังคมเพียงใด

“

พ.ร.บ. ถือเป็นบ้าน มีเกณฑ์ที่ชัดเจนว่าใครจะได้เข้าบ้าน เกณฑ์ดังกล่าวเราก็ต้องทดสอบกันไปว่า ทำให้คนที่เข้ามาในบ้านทั้งหมดเป็นคนที่ใช้หรือไม่ ถ้ามีคนที่ไม่ใช่เข้ามาก็ต้องเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการที่ต้องคอยปรับเกณฑ์ให้ดีขึ้น ทุกอย่างเป็น working process ไม่ใช่สำเร็จแบบบริบูรณ์ในตัวเอง ไม่จำเป็นต้องดีทั้งหมดมาตั้งแต่แรก แต่ในรายละเอียด ต้องไปปรับฟังคนที่จะเข้ามาอาศัย

”

ม.ล.ดิศปนัดดา ดิศกุล กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ

เมื่อกฎหมายออกมาแล้ว สิ่งที่ต้องทำควบคู่กัน คือ

1. การทำงานในทางปฏิบัติที่สอดคล้องกับสภาพสังคม และเอื้อต่อการทำงานของกลไกตลาด อาทิ มาตรการจัดซื้อจัดจ้างที่ส่งเสริมให้มีบริการภาครัฐในรูปแบบของวิสาหกิจเพื่อสังคม การลดกระบวนการงานที่ซับซ้อน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจเพื่อสังคมและผู้เกี่ยวข้อง

2. การเชื่อมโยงและบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงการพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่รัฐ ให้สามารถให้คำปรึกษาที่ถูกต้องตรงกัน เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงการคลัง และกระทรวงพาณิชย์ เป็นต้น ซึ่งจะช่วยลดภาระการทำงานหรือการติดต่อกับหน่วยงานภาครัฐของวิสาหกิจเพื่อสังคมได้

3. การสนับสนุนวิสาหกิจเพื่อสังคมที่ตระหนักถึงความจำเป็นตามระยะการเติบโตของวิสาหกิจเพื่อสังคม ซึ่งมีความต้องการเฉพาะที่แตกต่างกันออกไป

4. การปลูกฝังและสร้างรากฐานเกี่ยวกับวิสาหกิจเพื่อสังคมให้แก่คนรุ่นใหม่ แม้กฎหมายฉบับนี้จะครอบคลุมเพียงใด แต่ยังไม่ถึงมิติของการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา ที่จะส่งเสริมให้มีการสร้างเยาวชนหรือบัณฑิตที่มีความรู้ด้านธุรกิจ ด้านนวัตกรรม พร้อมกับแนวคิดที่จะทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยผลักดันและสนับสนุนให้วิสาหกิจเพื่อสังคมเกิดขึ้นได้ในสังคมไทย

5. การส่งเสริมบทบาทของท้องถิ่น ที่จะช่วยขับเคลื่อนวิสาหกิจเพื่อสังคม เช่นเดียวกับในต่างประเทศ รัฐบาลท้องถิ่นต้องมีบทบาทสำคัญผ่านการให้สิทธิประโยชน์ต่างๆ

ข้อ 3

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ต่อร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริม
วิสาหกิจเพื่อสังคม

นโยบายรัฐที่ดี คือ

การส่งเสริมให้มีความหลากหลาย ทั้งในรูปแบบกิจการ business model ส่งเสริมให้มีการทดลอง (การลองถูกลองผิด) รวมถึงส่งเสริมระบบการติดตามตรวจสอบ และการประเมินผลลัพธ์ทางสังคมที่ชัดเจน เพื่อให้ทราบผลลัพธ์ทางสังคมที่เกิดจากการดำเนินงาน (นำไปสู่การขยายรูปแบบของการดำเนินงานหรือการต่อยอด) และสร้างแรงจูงใจให้คนมาลองผิดลองถูกให้มาก

กฎหมายควรสนับสนุนบริษัทในสภาพแวดล้อมของโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยคำนึงถึงแนวคิดการพัฒนาธุรกิจในระดับสากล ระบบนิเวศ และนวัตกรรมทางสังคมใหม่ๆ ซึ่งไม่จำกัดกรอบเพียงบริบทราชการหรือรัฐวิสาหกิจที่มีรูปแบบ

หรือ protocol แบบเก่าเท่านั้น กฎหมายนี้ต้องคำนึงถึงบริษัทในอนาคต สร้างสภาพเอื้อให้แก่คนรุ่นใหม่ สร้างแนวทางของประเทศไทยให้เดินไปข้างหน้าอย่างยั่งยืน

กฎหมายฉบับนี้ ในฐานะเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยสร้างการรับรู้และความตื่นตัวให้แก่สังคมทั้งในภาคองค์กรไม่แสวงหากำไร ภาครัฐ ภาคธุรกิจ ภาคสื่อมวลชน ภาควิชาการหรือสถาบันการศึกษา และที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ ภาคประชาชนในฐานะผู้บริโภค

ข้อ 4

ข้อเสนอแนะ เนื้อหากฎหมาย

ต่อร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริม

วิสาหกิจเพื่อสังคม

(ฉบับ ณ วันที่ 27 พฤศจิกายน 2561)

คำนิยามและ วัตถุประสงค์ของ วิสาหกิจเพื่อสังคม

รูปแบบนิติบุคคลหรือการปันผล เป็นสิ่งที่ควรขึ้นกับดุลยพินิจของผู้ประกอบการในการพิจารณาความเหมาะสมของการนำไปปฏิบัติจริงให้เกิดความยั่งยืน กฎหมายต้องคุ้มครองความหลากหลาย การเลือกรูปแบบนิติบุคคลไม่ควรนำมาเป็นตัวตัดสินความเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม อย่างไรก็ตาม ปัจจัยเหล่านี้อาจถูกนำมาพิจารณาในกรณีที่ความเชื่อมโยงกับเรื่องสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ จากรัฐได้

เนื่องจาก **วิสาหกิจเพื่อสังคมกับ CSR แตกต่างกันตั้งแต่พันธกิจหรือจุดเริ่มต้น** ดังนั้นวัตถุประสงค์ของวิสาหกิจเพื่อสังคมที่ถูกกำหนดไว้ในร่าง พ.ร.บ. มาตรา 5 ว่า “กิจการที่จะจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม... ต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมเป้าหมายหลักของกิจการ และต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้ (1) มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการจ้างงานแก่บุคคลที่สมควรได้รับการส่งเสริมเป็นพิเศษ ... หรือคืนประโยชน์ให้แก่สังคม...” อาจนำไปสู่ปัญหาการตีความและการบังคับใช้ใน 2 ประเด็น

ปัญหาการตีความและการบังคับใช้

1 คำว่า “**เพื่อส่งเสริมการจ้างงานแก่บุคคลที่สมควรได้รับการส่งเสริมเป็นพิเศษ**” หมายถึงคนกลุ่มใด เฉพาะกลุ่มเปราะบางหรือไม่

2 คำว่า “**...หรือค้ำประกันประโยชน์สู่สังคม...**” ข้อความนี้จะเปิดช่อง ให้ธุรกิจทั่วไปที่ทำ CSR สามารถเข้าข่ายนี้ และก่อให้เกิดความสับสนได้

เพราะสามารถตีความได้ว่า กิจกรรมจะมีเป้าหมายการทำธุรกิจอย่างไรก็ได้ ขอเพียงมีการคืนประโยชน์สู่สังคม อาจไม่จำเป็นต้องมีพันธกิจเพื่อสร้างประโยชน์หรือแก้ปัญหาเพื่อสังคมเป็นหลักก็ได้ ดังนั้น กฎหมายนี้จึงควรส่งเสริมให้ภาคเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันอย่างดี ในขณะที่เดียวกันต้องระมัดระวังไม่ให้กฎหมายสร้างความชอบธรรมหรือให้ประโยชน์กับโครงการ CSR โดยเฉพาะแบบ after process ที่จะอาศัยช่องทางดังกล่าวแปลงตัวเองเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม ทั้งที่โดยคุณสมบัตินั้นแล้วไม่ได้เป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมอย่างแท้จริง เครื่องยืนยันการเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมที่ดี ควรอยู่ที่ผลลัพธ์ทางสังคมที่วิสาหกิจเพื่อสังคมสามารถสร้างได้ เนื่องจากการแจ้งจดทะเบียนเป็นการประกาศเจตนารมณ์ของตัวเอง แต่การประเมินผลลัพธ์ทางสังคมจะเป็นเครื่องสะท้อนถึงการดำเนินงานและการปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงพันธกิจของการจัดตั้งกิจการ

ระบบทะเบียน

ร่าง พ.ร.บ. ดังกล่าว กำหนดระบบทะเบียนขึ้น เนื่องจากโครงสร้างตามกฎหมายมีความเชื่อมโยงเกี่ยวกับเรื่องการเข้ารับสิทธิประโยชน์จากรัฐ อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่าวิสาหกิจเพื่อสังคมทั่วประเทศต้องใช้โครงสร้างทางกฎหมายนี้ เช่นผู้ประกอบการบางรายอาจมองว่ากฎหมายนี้มีความยุ่งยาก จึงจดทะเบียนและดำเนินงานในฐานะบริษัททั่วไปแต่สามารถสร้าง social impact สูงมากได้กำไรและอยู่ได้ กรณีเช่นนี้ก็ไม่ควรถูกตัดสินว่า

ไม่ใช่วิสาหกิจเพื่อสังคมเพียงเพราะไม่ได้ใช้รูปแบบตามที่กฎหมายกำหนดการจดทะเบียนวิสาหกิจเพื่อสังคม จึงเป็นการแสดงบทบาทของกฎหมายในฐานะเครื่องมือในการช่วยผลักดัน แต่ไม่ใช่เครื่องตัดสินว่ากิจการที่ไม่มาจดทะเบียนไม่ถึงเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม อย่างไรก็ตามวิธีคิดของกฎหมายและสังคมต้องเปิดกว้าง ซึ่งประเด็นดังกล่าวเป็นเรื่องสำคัญที่ภาครัฐควรต้องสร้างความรับรู้และเข้าใจให้แก่คนในสังคม

บทบาทสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม

บทบาทของสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมที่เกี่ยวข้องกับอำนาจการบริหารกองทุน มีประเด็นน่ากังวล คือ “กฎหมายอาจจะลดธรรมาภิบาลพื้นฐาน” เช่น การให้กองทุนมีอำนาจในการช่วยทั้งหน่วยงานราชการ ภาคเอกชน และการร่วมทุนได้ โดยการทำธุรกิจดังกล่าว ไม่ต้องส่งเงินเข้ารัฐ

ดังนั้น รัฐจะมีบทบาทเป็น facilitator หรือ regulator ควรพิจารณาแยกให้เห็นชัดเจน เพราะอาจเกิดความเสี่ยงในการเปิดช่องทางไปสู่การเอื้อประโยชน์ หรือคอร์รัปชันเชิงนโยบายได้ จึงควรต้องคำนึงถึงหลักธรรมาภิบาลที่ดี และการจัดการผลประโยชน์ทับซ้อนด้วย

ข้อกังวลด้านคอร์ปชั่นเชิงนโยบายในประเด็นเกี่ยวกับ บทบาท สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม

แนวคิดในการสนับสนุนการให้อำนาจแก่สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมอย่างครอบคลุมมาจากมุมมองที่ต้องการให้รัฐมีบทบาทแบบ proactive (มิใช่บทบาทเชิง passive) ประกอบกับมุมมองของนักปฏิบัติ จากการดำเนินงานภายใต้อำนาจรัฐ แตกต่างจากภาคเอกชนที่จำเป็นต้องมีกฎหมายให้มีสิทธิในการดำเนินการ มิเช่นนั้นในอนาคตหากคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม เห็นควรให้มีการร่วมทุนหรือดำเนินการใดๆ หากกฎหมายไม่ให้อำนาจไว้ สำนักงานก็ไม่อาจดำเนินการได้เช่นกัน

การให้สำนักงานฯ และคณะกรรมการบริหารกองทุน มีอำนาจต่างๆ อาทิ มาตรา 47 ได้กำหนดให้ "...รายได้ของกองทุนไม่ต้องนำส่งคลัง..." และมาตรา 48 ได้กำหนดให้ "... (1) การให้วิสาหกิจเพื่อสังคมกู้ยืม...(3) การให้ความช่วยเหลือส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรเอกชน... (4) การให้ความช่วยเหลืออุดหนุน ร่วมทุน หรือดำเนินการใดร่วมกับนิติบุคคลอื่นเกี่ยวกับการก่อตั้ง การขยายกิจการ การวิจัย การพัฒนาและการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมฯ ..." เป็นทิศทางการทำงานเชิงรุกขององค์กรรูปแบบใหม่ แต่หลายคนมีข้อกังวลว่าอาจก่อให้เกิดช่องทางไปสู่การเอื้อประโยชน์หรือคอร์ปชั่นเชิงนโยบายหรือผลประโยชน์ทับซ้อนได้ เช่น ในกรณีที่กองทุนประสงค์จะร่วมทุนกับวิสาหกิจเพื่อสังคมรายใดรายหนึ่ง และกำหนดใช้มาตรการส่งเสริมการจัดซื้อจัดจ้างเฉพาะกับวิสาหกิจเพื่อสังคมที่ตนร่วมทุน เป็นต้น

ในส่วนของกลไกการตรวจสอบการทำงานของสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ร.บ. ฉบับนี้ได้กำหนดโครงสร้างของคณะกรรมการฯ แตกต่างจากระบบปกติของกฎหมายทั่วไป ที่เน้นคณะกรรมการจากหน่วยงานภาครัฐ โดยได้เพิ่มให้มีผู้แทนจากภาคส่วนอื่นมากขึ้น

กองทุน

ร่าง พ.ร.บ. กำหนดให้มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม โดยลักษณะของกองทุนตามกฎหมายนี้ ไม่ใช่เงินสนับสนุนจากภาครัฐ และมีการบริหารงานแบบ performance-based

ร่าง พ.ร.บ. ได้กำหนดให้แหล่งที่มาของกองทุนมาจาก "เงินสมทบจากวิสาหกิจเพื่อสังคม" จึงมีความกังวลว่า วิสาหกิจเพื่อสังคมอาจมีรายได้เล็กน้อย หากหวังรายได้จากวิสาหกิจเพื่อสังคมหมุนเวียนกลับมา อาจส่งผลให้กองทุนมีเงินสนับสนุนไม่เพียงพอ ดังนั้น ควรเพิ่มช่องทางของแหล่งที่มาของเงินกองทุน

เพิ่มเติม เช่น การออกสลากกินแบ่ง พันธบัตรรัฐบาล สลากออมสินหรือสลาก ธกส. หรือกองทุนเปิดของธนาคาร อีกทั้ง ยังถือเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมไปพร้อมกัน (ทั้งนี้ ผู้ซื้อสลากหรือกองทุนจะรับทราบว่าเงินจากการซื้อสลากหรือกองทุนได้ช่วยส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมใด) หรืออาจนำวิธีการเพิ่มแหล่งเงินกองทุนจากประเทศได้ทุกวัน โดยการให้ใบเสร็จมีหมายเลขสลากกินแบ่งโดยอัตโนมัติ ส่งผลให้เกิดเงินทุนกองใหญ่ พร้อมทั้งช่วยส่งเสริมให้คนเข้าสู่ระบบมากขึ้น

ข้อท้าทายในการออกกฎหมายระดับรอง

ทิศทางการกฎหมายด้านสิทธิประโยชน์ทางภาษีในอนาคต (ภายหลังจาก พ.ร.บ. นี้ใช้บังคับ)

1. ประเด็นที่อาจมีการเพิ่มเติม เช่น การเพิ่มช่องทางการให้ความช่วยเหลือ ซึ่งปัจจุบันให้ประโยชน์กับนิติบุคคลที่มาบริจาคเงินหรือทรัพย์สิน โดยในอนาคตอาจขยายขอบเขตให้กว้างขึ้นทั้งด้านการบริจาค การร่วมทุน ฯลฯ ทั้งนี้ที่เริ่มดำเนินการไปแล้วได้มุ่งเน้นการสนับสนุนในลักษณะที่ช่วยน้องผ่านรูปแบบ corporate ช่วยวิสาหกิจเพื่อสังคม แต่ในอนาคตอาจต้องขยายไปถึง SME ภาคเอกชนอื่นที่ออกมาตรการช่วยเหลือหรือสนับสนุนวิสาหกิจเพื่อสังคม เช่น ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เป็นต้น กล่าวคือจะต้องคำนึงถึงความหลากหลายของแต่ละภาคส่วนที่สนับสนุนวิสาหกิจเพื่อสังคม เพื่อมิให้ผู้ให้เงินทุนหรือผู้ส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมมีภาระทางภาษีเพิ่มเติม

2. การให้สิทธิประโยชน์ด้านภาษีในอนาคต จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องคำนึงถึงความต้องการพิเศษของวิสาหกิจเพื่อสังคม ในแต่ละระยะของการเติบโต ทั้งนี้ กฎหมายลำดับรองอาจขยายกลุ่มผู้ลงทุนจากนิติบุคคลมาเป็นบุคคลธรรมดา หรือการบริหารงานกองทุน โดยคำนึงถึงการให้ผลประโยชน์แบบที่ไม่ใช่ case by case ได้อย่างไรบ้าง

ข้อ 5

การวัดผลลัพธ์ ทางสังคม

เพื่อป้องกันภาวะการละทิ้ง

ภารกิจ (mission drift)

สำคัญมาก

การจะตอบคำถามว่า วิสาหกิจเพื่อสังคม มีคุณค่ามากเพียงใดต่อการพัฒนาสังคมไทย ตัวเลขทางการเงินอาจไม่ใช่ตัวตัดสิน **จะต้องดูที่ “ผลลัพธ์ทางสังคม” หรือ social impact** ที่กิจการเหล่านั้นสร้าง **ซึ่งจะเป็นมาตรวัดว่าวิสาหกิจเพื่อสังคมทำให้ชีวิตคน “ดีขึ้น” ยังไง**

การที่วิสาหกิจเพื่อสังคมมีบทบาทพัฒนาสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม นโยบายควรเน้นไปที่การสร้างหลากหลายของรูปแบบกิจการ โดยเน้นการสร้างแรงจูงใจให้มีการส่งเสริมการทดลองทำ และวัดผลลัพธ์เพื่อประเมินว่ารูปแบบธุรกิจแบบไหนสร้างผลลัพธ์ได้จริง สามารถขยายผลได้ รูปแบบของนิติบุคคลที่รองรับวิสาหกิจเพื่อสังคมก็ควรจะมีหลากหลาย เพื่อเอื้อต่อการสร้างรูปแบบธุรกิจที่หลากหลาย

ความเสี่ยงอย่างหนึ่งที่อาจเกิดขึ้นคือ
สถานะที่จุดมุ่งหมายของวิสาหกิจเพื่อสังคม
เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กลายเป็น

การละทิ้งภารกิจ ทางสังคม (mission drift)

การตรวจสอบกำกับมิให้วิสาหกิจเพื่อสังคม
ละทิ้งภารกิจเพื่อสังคม โดยการสร้างระบบและ
กระตุ้นภาคสังคมให้พร้อมรับมือกับความท้าทาย
สำคัญที่เกิดขึ้นจากภาวะทิ้งภารกิจทางสังคม ต้อง
อาศัยกลไกเบื้องต้น ได้แก่

- 1) **ความโปร่งใส** ซึ่งต้องส่งเสริมให้มีการประเมิน
ผลลัพธ์ทางสังคมขึ้น (impact assessment)
ซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญ และ
- 2) **ใช้พลังทางตลาด (market pressure) หรือ
แรงกดดันทางสังคม (social pressure)** ซึ่งเป็น
การกำกับดูแลผ่านพลังทางสังคม ซึ่งจะสะท้อนถึง
ความสำคัญของคำว่า ระบบนิเวศ เนื่องจากมีผู้เล่น
จำนวนมาก สังคมเองก็เป็นตัวละครที่สำคัญ ทั้งด้าน
การตรวจสอบ การส่งเสริม และการผลักดันวิสาหกิจ
เพื่อสังคม

?

Annexes

04

Frequently Asked Questions

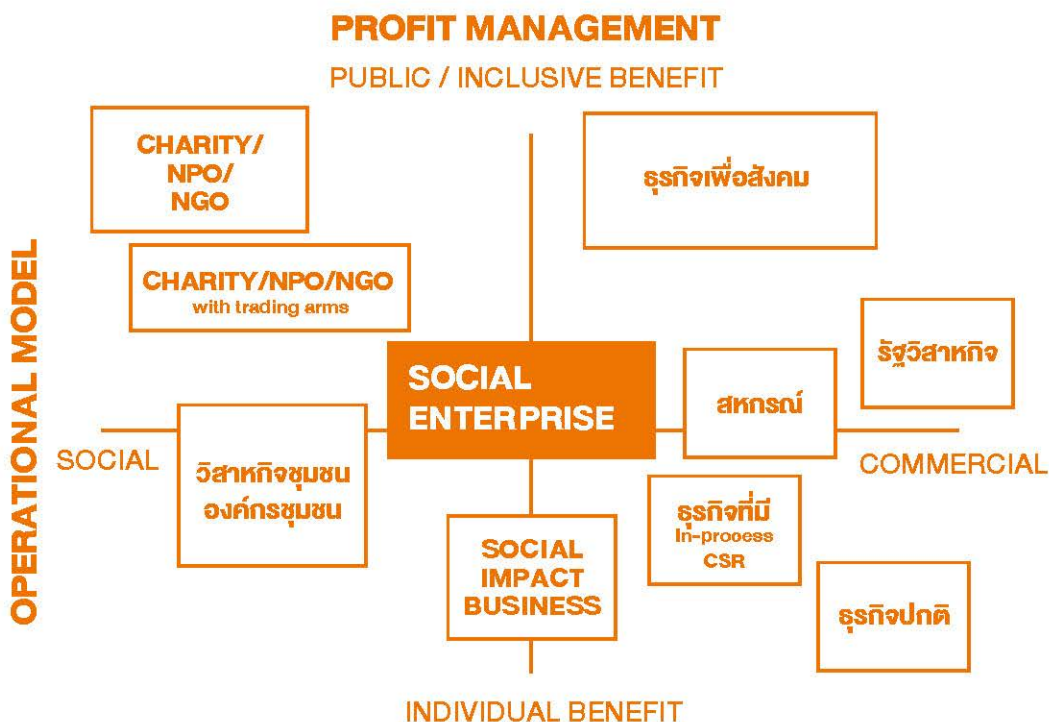

วิสาหกิจเพื่อสังคม คืออะไร? และต่างจาก องค์กรลักษณะอื่นๆ อย่างไร?

มีหน่วยงานพยายามอธิบายความหมายของวิสาหกิจเพื่อสังคม โดยแต่ละหน่วยงาน ต่างให้คำจำกัดความที่มีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับแง่มุมในการอธิบาย อย่างไรก็ตาม สามารถสรุปความหมายอย่างง่ายของวิสาหกิจเพื่อสังคม ได้ว่า "หน่วยงานหรือองค์กรที่ดำเนินงานโดย ใช้ยุทธศาสตร์แบบกลไกตลาดเพื่อเป้าหมายทางสังคมหรือสิ่งแวดล้อม และมีแผนธุรกิจที่สามารถสร้างรายได้เพื่อหล่อเลี้ยงการดำเนินงาน (ที่มา SE (Social Enterprise) แนวคิดโลกธุรกิจศตวรรษนี้ Special Feature, leisure & fun(d))"

แผนภาพที่ 5 ความแตกต่างของวิสาหกิจเพื่อสังคม เมื่อเทียบกับรูปแบบองค์กรทางสังคมอื่นๆ

ความแตกต่างของวิสาหกิจเพื่อสังคมกับองค์กรลักษณะอื่นที่มีอยู่ สามารถพิจารณาได้จากสองเกณฑ์ ได้แก่

- 1) รูปแบบในการดำเนินงานที่พิจารณาจากเป้าหมายขององค์กร และ
- 2) วิธีการจัดการผลกำไร ซึ่งจะสามารถทำให้เห็นความแตกต่างระหว่าง วิสาหกิจเพื่อสังคมกับองค์กรอื่นๆ ดังแผนภาพที่ 5

วิสาหกิจเพื่อสังคมเน้นเป้าหมายทางสังคม แต่ไม่ทิ้งเป้าหมายทางการเงิน ในขณะที่เดียวกัน วิสาหกิจเพื่อสังคมจัดการผลกำไรเพื่อประโยชน์สาธารณะและสังคมโดยรวม มากกว่าการแบ่งปันผลกำไรเพื่อประโยชน์ส่วนตัวของกลุ่มคน

อ้างอิง
แผนภาพแสดงความแตกต่างของวิสาหกิจเพื่อสังคมเมื่อเทียบกับรูปแบบองค์กรทางสังคมอื่นๆ, สถาบันรูปแห่งชาติ วาระปฏิรูปพิเศษ 1: วิสาหกิจเพื่อสังคม กรกฎาคม 2558 หน้า 14

แล้วต่างจาก NGO และ CSR อย่างไร?

“ วิสาหกิจเพื่อสังคม มีความเป็น
ลูกผสม (Hybrid)
ระหว่างองค์กรไม่แสวงหากำไร
ที่มีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาสังคม
และองค์กรธุรกิจที่มุ่งหวังผลกำไร ”

ความเข้มข้นของส่วนผสมแต่ละอย่าง สามารถจัดเรียงลงบนแกน spectrum ได้ดัง แผนภาพที่ 6 โดย spectrum ดังกล่าวนี้นี้เปรียบได้กับ แกนนอนในแผนภาพ แสดงความแตกต่างของ วิสาหกิจเพื่อสังคมเมื่อเทียบกับรูปแบบองค์กร ทางสังคมอื่นๆ ที่ได้กล่าวถึงไปแล้ว

บน spectrum ส่วนซ้ายสุดคือลักษณะ ขององค์กรที่ไม่แสวงหากำไรอย่างเข้มข้นที่มุ่งเน้น เป้าหมายเพื่อการพัฒนาสังคมเป็นแรงขับเคลื่อนหลัก โดยรายได้ที่เกิดจากการดำเนินกิจการทั้งหมด นำกลับมาเพื่อใช้พัฒนาสังคม

ส่วนขวาสุดคือธุรกิจแสวงหากำไรอย่างเข้มข้น ซึ่งมีการแสวงหากำไรสูงสุดเป็นแรงขับเคลื่อน เพื่อนำ กำไรเหล่านั้นไปแบ่งสรรปันส่วนให้กับผู้มีส่วนได้ เสียในกิจการวิสาหกิจเพื่อสังคม ถือว่าเป็นกิจการ ที่อยู่ใกล้เคียงกับองค์กรไม่แสวงหากำไรเนื่องจาก มีจุดประสงค์หลักในการพัฒนาสังคม เพียงแต่แสวงหากำไรเพื่อหล่อเลี้ยงกิจการและนำไปใช้ดำเนิน กิจการเพื่อพัฒนาสังคมต่อไป

วิสาหกิจเพื่อสังคมแตกต่างจาก

NGO

ซึ่งเป็นองค์กรที่ทำงานไม่แสวงหาผลกำไร

หรือ อาสาสมัครเอกชน องค์กรเหล่านี้ไม่มีมาตรการในการหารายได้จากการดำเนินกิจการ แต่พึ่งพาการรับบริจาค หรือการขอการสนับสนุนแบบให้เปล่าเป็นหลัก และ

วิสาหกิจเพื่อสังคมก็แตกต่างจาก

CSR

(Corporate Social Responsibility)

หรือ ความรับผิดชอบต่อสังคมเชิงบริษัท ซึ่งเป็นกิจกรรมย่อยหรือโครงการเสริมขององค์กรที่แสวงหาผลกำไรตามปกติเพื่อพัฒนาสังคม

อย่างไรก็ตาม ความหมายของวิสาหกิจเพื่อสังคมที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นความหมายในเชิงวิชาการ ซึ่งมีความแตกต่างกับคำนิยามของวิสาหกิจเพื่อสังคมในเชิงกฎหมาย ด้วยกฎหมายนั้นมึลักษณะเป็นนโยบายของรัฐ มีการเลือกให้สิทธิประโยชน์กับวิสาหกิจเพื่อสังคมบางประเภทที่รัฐเห็นว่ามีสำคัญ การกำหนดนิยามของวิสาหกิจเพื่อสังคม ในทางกฎหมายจึงมักทำโดยการหยิบยกลักษณะของวิสาหกิจเพื่อสังคมบางอย่างที่รัฐเห็นว่ามีสำคัญขึ้นมาตั้งเป็นเกณฑ์การวัดว่าองค์กรใดเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม

อ้างอิง

แผนภาพแสดง Hybrid Spectrum, Social Enterprise Typology เขียนโดย Kim Alter 22 ตุลาคม 2557

แผนภาพที่ 6 แสดง Hybrid Spectrum

- Mission Motive
- Stakeholder Accountability
- Income reinvested in social programs or operational costs

- Profit-making Motive
- Shareholder Accountability
- Profit redistributes to shareholders

“

เนื่องจากพันธกิจของ SE ทำให้ SE ไม่อยู่ใน
ในระนาบเดียวกันกับ CSR อยู่แล้ว
ส่วน CSR มีการแสดงความรับผิดชอบต่อ
ต่อสังคมในหลายระดับ เช่น CSR in Process
ซึ่งต้องรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้เสีย
ในกระบวนการทำธุรกิจ ดังนั้น

SE กับ CSR

จึงแตกต่างกันตั้งแต่พันธกิจ
หรือจุดเริ่มต้นอยู่แล้ว ”

คุณสถณี อาชวานันทกุล
กรรมการผู้จัดการ บริษัท ปาสาละ จำกัด

กฎหมายนี้จะเอื้อ
ประโยชน์ให้องค์กร
ธุรกิจขนาดใหญ่เข้ามา
เพื่อแสวงหาประโยชน์
ในเชิงภาษีหรือไม่? หรือ
จะเปิดช่องให้เอกชน
จำนวนมาก เข้ามาอ้าง
ความเป็นวิสาหกิจเพื่อ
สังคมเพื่อรับสิทธิ
ประโยชน์ต่างๆ หรือไม่?

กลุ่มเป้าหมายของกฎหมายฉบับนี้ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1 ผู้ประกอบการ เพื่อสังคม

2 ภาคเอกชนขนาดใหญ่ที่สนใจเข้ามามีส่วนร่วม

ผ่านการแปลงเงินจาก CSR ซึ่งเป็นกิจกรรมแบบครั้งคราวมาเป็นแบบระยะยาว สิทธิประโยชน์หรือมาตรการทางภาษีอาจสร้างแรงจูงใจให้จำนวนเงินจาก CSR ปีละ 10,000 ล้านบาท ถูกเปลี่ยนเป็นการดำเนินงานอย่างสร้างสรรค์ เช่น partnership model ซึ่งเป็นรูปแบบของการทำวิสาหกิจเพื่อสังคมของต่างประเทศ ซึ่งสามารถทำให้วิสาหกิจเพื่อสังคมรายย่อยได้มีโอกาสเติบโตไปด้วยกัน หรือภาคเอกชนขนาดใหญ่อาจเป็น social investors

3 ภาครัฐ

นอกเหนือจากระบบรัฐวิสาหกิจ ในอนาคตอาจมีองค์กรภาครัฐแบบใหม่ผ่านรูปแบบการเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม ที่ทำ public services เช่น โรงพยาบาล รถเมล์ โรงเรียน ดังนั้น รัฐเอง ถือเป็นกลุ่มเป้าหมายหนึ่งบนความคาดหวังที่จะเห็นการดำเนินงานของภาครัฐที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย

อย่างไรก็ตาม กรณีที่วิสาหกิจเพื่อสังคมได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษี นอกจากการส่งรายงานประจำปีให้แก่สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมแล้ว ยังมีกลไกการตรวจสอบของกรมสรรพากรเพื่อป้องกันไม่ให้บริษัทที่มุ่งหวังกำไรมาใช้สิทธิประโยชน์ทางภาษี เช่น

- เมื่อจัดเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมแล้ว ชื่อต้องมีคำว่า “วิสาหกิจเพื่อสังคม”
- หากรับสิทธิประโยชน์แล้ว จะเปลี่ยนประเภทกิจการไม่ได้ภายใน 10 ปี ไม่เช่นนั้น จะเสียสิทธิประโยชน์ที่ได้รับ
- ห้ามวิสาหกิจเพื่อสังคมจ่ายค่าตอบแทนใดๆ แก่หุ้นส่วนหรือผู้ลงทุน เพื่อป้องกันการจำหน่ายกำไรออกในลักษณะอื่นที่ไม่ใช่เงินปันผล
- ห้ามวิสาหกิจเพื่อสังคมจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สิน เพื่อให้มั่นใจว่าวิสาหกิจเพื่อสังคมจะนำกำไรที่เกิดขึ้นไปใช้เพื่อสังคมได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

กลไกเหล่านี้ กรมสรรพากรได้ดำเนินงานไปแล้ว ก่อน พ.ร.บ. มีผลบังคับใช้

“

ผมเห็นว่า ถ้าภาคเอกชนจะโคง (หนีภาษี) แล้วมาเลือกแสวงหาประโยชน์จากการเป็น SE จะเหนื่อยมาก เพราะต้องส่งรายงานทุกปี (report impact) ซึ่งใช้ช่องทางของกฎหมายอื่นง่ายกว่า ผมไม่คิดว่าเอกชนขนาดใหญ่จริงๆ จะมองว่าช่องทางนี้คือช่องทางลดภาษี

”

คุณณัฐพงษ์ จารุวรรณพงศ์
อดีตผู้อำนวยการสำนักงาน
สร้างเสริมกิจการเพื่อสังคม

กำหนดการ

งานเสวนาเรื่อง “Thailand Social Enterprise: The Way Forward”
วันที่ 27 พฤศจิกายน 2561 เวลา 8.00 – 14.00 น.

- 8.00 – 9.00 — ลงทะเบียน + เยี่ยมชมนิทรรศการ
- 9.00 – 9.15 — กล่าวเปิดงานหัวข้อ “**Social Enterprise for Sustainable Development**” โดย ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.กิตติพงษ์ กิตยารักษ์
- 9.15 – 10.25 — การเสวนาช่วงที่ 1
หัวข้อ “**Ecosystem บทบาทเชิงนโยบาย และคุณค่าทางสังคมของ Social Enterprise**”
เสวนาโดย :
- **คุณสฤณี อาชวานันทกุล** กรรมการผู้จัดการ บริษัท ป่าสาละ จำกัด
- **ผศ.ดร.พิชญ์วดี กิตติปัญญางาม** อาจารย์ประจำ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- **คุณณัฐพงษ์ จารุวรรณพงศ์** อดีตผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมกิจการเพื่อสังคม
- **ม.ล.ดิศปนัดดา ดิศกุล** กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ
ดำเนินรายการโดย :
- **คุณณัฐรา โคมลวาทีน** ผู้ประกาศข่าวและบรรณาธิการข่าว สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส
- 10.25 – 10.35 — กิจกรรมสำรวจความคิดเห็น
- 10.35 – 10.45 — พัก + เยี่ยมชมนิทรรศการ
- 10.45 – 12.15 — การเสวนาช่วงที่ 2
หัวข้อ “**Social Enterprise Law and the Way Forward**”
เสวนาโดย :
- **คุณนพเก้า สุจริตกุล** ผู้ช่วยผู้จัดการหัวหน้ากลุ่มงานพัฒนาเพื่อสังคมและสื่อสารองค์กร ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย
- **คุณสุนิตย์ เชรษฐา** ผู้อำนวยการสถาบัน Change Fusion
- **คุณจรัญพร เลิศสกุล** กรรมการผู้จัดการ บริษัท กรีน สโตนส์ จำกัด
- **คุณวรมิตร ครุฑโต** รองกรรมการผู้จัดการ SME Development Bank
- **ดร.ภูษะณี วัฒนภาดร** รักษาราชการแทน ผู้อำนวยการกองวิชาการแผนกสิทธิกรรมสรรพากร
ดำเนินรายการโดย :
- **คุณณัฐรา โคมลวาทีน** ผู้ประกาศข่าวและบรรณาธิการข่าว สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส
- 12.15 – 12.30 — ช่วงถามตอบ (Q & A)
- 12.30 – 12.45 — กิจกรรมสำรวจความคิดเห็น
- 12.45 – 13.00 — กล่าวปิด
- 13.00 – 14.00 — รับประทานอาหารกลางวัน + เยี่ยมชมนิทรรศการ

สรุปร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริม วิสาหกิจ เพื่อสังคม

(ฉบับ ณ วันที่ 27 พฤศจิกายน 2561)

สารบัญร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม

- > หลักการเหตุผล
- > คำนิยาม (มาตรา 3)
- > หมวด 1 วิสาหกิจเพื่อสังคม (มาตรา 5 - 14) ใช้ระบบทะเบียน
- > หมวด 2 คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม (มาตรา 15 - 22)
- > หมวด 3 การบริหารและดำเนินการของสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมและกองทุนส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม
  - >> ส่วนที่ 1 สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม (มาตรา 23 - 45)
  - >> ส่วนที่ 2 กองทุนส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม (มาตรา 46 - 58)
- > หมวด 4 การส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจเพื่อสังคม (มาตรา 59 - 65)
- > หมวด 5 การกำกับดูแล และการเพิกถอนการจดทะเบียนวิสาหกิจเพื่อสังคม (มาตรา 66 - 72)
- > หมวด 6 กลุ่มกิจการเพื่อสังคม (มาตรา 73 - 74)
- > หมวด 7 สัมชชาวิสาหกิจเพื่อสังคม (มาตรา 75 - 77)
- > หมวด 8 โฆษทางปกครอง (มาตรา 78 - 82)
- > บทเฉพาะกาล (มาตรา 83 - 89)

สภาพปัญหา

วิสาหกิจเพื่อสังคมที่จัดตั้งขึ้นเพื่อที่จะช่วยแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน สังคม หรือสิ่งแวดล้อมจะต้องมีรายได้เพียงพอที่จะเลี้ยงตัวเองได้ ซึ่งจะทำให้มีการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้วย ทั้งนี้ ในปัจจุบันมีการประกอบกิจการของภาคเอกชนในลักษณะวิสาหกิจเพื่อสังคมมากขึ้น แต่ยังไม่ได้รับการส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันทางการค้าทั้งในระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศ และยังไม่มีความหมายเกี่ยวกับวิสาหกิจเพื่อสังคมที่จะช่วยส่งเสริมหรือสนับสนุนไว้โดยเฉพาะ

วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริมให้มีการประกอบธุรกิจที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อแก้ปัญหาสังคมหรือพัฒนาชุมชน สังคม หรือสิ่งแวดล้อม หรือเพื่อประโยชน์ส่วนรวมอื่นหรือค้ำประกันแก่สังคมอันเป็นกิจการเพื่อสังคมหรือวิสาหกิจเพื่อสังคม ได้รับการส่งเสริมให้ขยายตัวมากขึ้นและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางการค้าทั้งภายในและระหว่างประเทศ โดยกำหนดมาตรการการสนับสนุน ประสานการสนับสนุนและความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือและพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมและกลุ่มกิจการเพื่อสังคมให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

คำนิยาม [มาตรา 3]

“วิสาหกิจเพื่อสังคม” หมายถึง บริษัท ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล หรือนิติบุคคลอื่น ที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย ซึ่งดำเนินกิจการเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายสินค้า หรือการบริการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมเป็นเป้าหมายหลักของกิจการ และได้รับการจดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้

“กลุ่มกิจการเพื่อสังคม” หมายถึง บุคคลธรรมดา กลุ่มบุคคล ชุมชน หรือนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย ซึ่งดำเนินกิจการเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายสินค้า หรือการบริการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมเป็นเป้าหมายหลักของกิจการ และได้รับการจัดตั้งเป็นกลุ่มกิจการเพื่อสังคมตามพระราชบัญญัตินี้

ลักษณะของกิจการที่จะจดทะเบียนเป็น “วิสาหกิจเพื่อสังคม”

ต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมเป็นเป้าหมายหลักของกิจการและต้องมีคุณสมบัติเข้าเงื่อนไข 6 ประการ ได้แก่ วัตถุประสงค์หลักของการดำเนินกิจการ แหล่งรายได้ การบริหารกำไรและการปันผล การกำกับดูแลกิจการที่ดี ประวัติทางทะเบียน และมีหุ้นส่วน กรรมการ หรือผู้มีอำนาจจัดการแทนนิติบุคคล เป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ [มาตรา 5]

การจดทะเบียนวิสาหกิจเพื่อสังคมมี 2 ประเภท

- (1) วิสาหกิจเพื่อสังคมที่ไม่ประสงค์จะแบ่งปันกำไรให้แก่ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น
- (2) วิสาหกิจเพื่อสังคมที่ประสงค์จะแบ่งปันกำไรให้แก่ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น [มาตรา 6]

ลักษณะของกิจการที่จะจดทะเบียนเป็น “กลุ่มกิจการเพื่อสังคม” [มาตรา 73]

กลุ่มกิจการเพื่อสังคมที่ประสงค์จะขอรับการส่งเสริมจากสำนักงานให้จัดตั้งต่อนายทะเบียนตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่สำนักงานประกาศกำหนด

คณะกรรมการส่งเสริม วิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติ [มาตรา 15 - 17]

กำหนดให้มี 22 คน ประกอบด้วย

- ประธานกรรมการ (1 คน) นายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมาย
- กรรมการโดยตำแหน่ง (12 คน) ปลัดกระทรวงการคลัง ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปลัดกระทรวงแรงงาน ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม ปลัดกระทรวงพาณิชย์ เลขาธิการคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ประธานสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ประธานสภาหอการค้าไทย ประธานสมาคมธนาคารไทย
- กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (8 คน) ซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งจากผู้ประกอบกิจการเพื่อสังคม 3 คน ผู้ปฏิบัติงานในภาคเอกชนจำนวน 3 คน และผู้ทรงคุณวุฒิอื่น 2 คน โดยผู้ปฏิบัติงานภาคเอกชนและผู้ทรงคุณวุฒิจะต้องมาจากผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านการเงิน ด้านลงทุน ด้านกฎหมาย ด้านสื่อสารมวลชน ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ด้านสาธารณสุข ด้านการศึกษา ด้านการพัฒนาสังคม ด้านการตลาด หรือด้านการออกแบบ ทั้งนี้ ให้แต่งตั้งด้านละไม่เกิน 1 คน
- กรรมการและเลขานุการ (1 คน) ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติ

ทั้งนี้ ให้คณะกรรมการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมปฏิบัติหน้าที่คณะกรรมการไปพลางก่อน จนกว่าจะมีการแต่งตั้ง [บทเฉพาะการ มาตรา 83]

สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจ เพื่อสังคมแห่งชาติ [มาตรา 23 - 45]

มีฐานะเป็นนิติบุคคล อยู่ในกำกับของนายกรัฐมนตรี เป็นหน่วยงานของรัฐที่ไม่เป็นส่วนราชการ ไม่เป็นรัฐวิสาหกิจ ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานวิชาการและรับผิดชอบงานธุรการของคณะกรรมการ มีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน ให้ความช่วยเหลือและพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมและกลุ่มกิจการเพื่อสังคม เพื่อให้มีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ โดยมีวัตถุประสงค์ อาทิ เสนอนโยบายและแผนการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม เสนอแนวทางการส่งเสริม หรือสนับสนุนด้านสิทธิประโยชน์แก่วิสาหกิจเพื่อสังคม หรือบุคคลผู้ให้การสนับสนุนกิจการของวิสาหกิจเพื่อสังคม ใจคำแนะนํา ฝึกอบรม และส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมให้สามารถพัฒนาการบริหารจัดการงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิเคราะห์สภาพปัญหา สถานการณ์ อุปสรรค และความสำเร็จของวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศ เป็นศูนย์กลางข้อมูล และเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับวิสาหกิจเพื่อสังคม บริหารกองทุนตามนโยบายและมติของคณะกรรมการ เป็นต้น

กองทุนส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม [มาตรา 46 – 58]

- (1) วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคม อาทิ
  - ให้อุปกรณ์ สำหรับดำเนินการก่อตั้ง ปรับปรุง และพัฒนากิจการของวิสาหกิจเพื่อสังคม
  - ให้ความช่วยเหลือด้านเงินทุนในการประกอบกิจการในระยะเริ่มแรก
  - ให้ความช่วยเหลือส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรเอกชน สำหรับดำเนินงานตามแผนฯ
  - ช่วยเหลือ อุดหนุน ร่วมทุน หรือดำเนินการใดๆ ร่วมกับนิติบุคคลอื่น ที่เกี่ยวกับการก่อตั้ง การขยายกิจการ การวิจัย พัฒนา และการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม [มาตรา 48] ทั้งนี้ รายได้ของกองทุนไม่ต้องนำส่งคลังเป็นรายได้แผ่นดิน [มาตรา 47]
- (2) ที่มาเงินและทรัพย์สินของกองทุน ประกอบด้วย เงินสมทบและเงินเพิ่ม (ตามมาตรา 13) เงินค่าปรับทางปกครองตาม พ.ร.บ. นี้ เงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้มอบให้แก่กองทุน ดอกผลหรือผลประโยชน์ที่เกิดจากกองทุน และเงินหรือทรัพย์สินอื่นที่ได้รับจากภาคเอกชนทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ รัฐบาลต่างประเทศ หรือองค์กรต่างประเทศ [มาตรา 46]
- (3) ให้มีคณะกรรมการบริหาร (7 คน) มาจากการแต่งตั้งของคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม [มาตรา 49]

การส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติ (สิทธิประโยชน์)

- การส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติ (สิทธิประโยชน์) ที่ปรากฏตามร่าง พ.ร.บ. มีดังนี้
- 1) **ด้านเงินทุน** ได้แก่ การให้อุปกรณ์สำหรับการก่อตั้ง ปรับปรุง และพัฒนากิจการให้มีประสิทธิภาพ และมีขีดความสามารถเพิ่มเติม ช่วยเหลือด้านเงินทุนในการประกอบกิจการระยะเริ่มแรก (กำหนดเวลาไม่เกิน 2 ปี ขยายได้ไม่เกิน 4 ปี) เป็นต้น
  - 2) **ด้านภาษีอากร** (ตามประมวลรัษฎากร) ให้แก่วิสาหกิจเพื่อสังคม และให้แก่บุคคลหรือนิติบุคคลที่บริจาคหรือลงทุนโดยตรงในหุ้นของวิสาหกิจเพื่อสังคม (มีติด้านการส่งเสริมการลงทุน)
  - 3) **ด้านการส่งเสริมการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ** (ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ)
  - 4) **ด้านอื่นๆ** อาทิ การได้รับการส่งเสริมผ่านการให้คำแนะนำ ฝึกอบรม และการพัฒนาการบริหารจัดการด้านการเงิน การบัญชี การตลาด เทคโนโลยี การพัฒนาคุณภาพสินค้า การได้รับคำปรึกษา หรือช่วยเหลือด้านการจดทะเบียนจัดตั้งนิติบุคคล จดทะเบียนสิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า หรือทรัพย์สินทางปัญญาอื่น [โยงมาตรา 24] การจัดตั้งสมัชชาวิสาหกิจเพื่อสังคม [โยงมาตรา 75 - 77] เป็นต้น
- ทั้งนี้ คณะกรรมการมีอำนาจกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ในการส่งเสริมและสนับสนุนด้านสิทธิประโยชน์ [มาตรา 59 - 65]

โทษทางปกครอง [มาตรา 78 - 82] พ.ร.บ. นี้ กำหนดเฉพาะโทษทางปกครองเท่านั้น ไม่มีการกำหนดโทษทางอาญา

เกี่ยวกับ

Thailand Institute of Justice

สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน) หรือ Thailand Institute of Justice (TIJ) เป็นหน่วยงานที่ได้รับรองสถานะโดย United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) ให้เป็นสถาบันเครือข่ายแผนงานสหประชาชาติด้านการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา (United Nations Programme Network Institutes - PNIs) แห่งแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ภารกิจของ TIJ ครอบคลุมถึงการพัฒนาระบบการยุติธรรม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประเทศไทยในกรอบความร่วมมือกับสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา เชื่อมโยงแนวคิดตามหลักสากลสู่การปฏิบัติในระดับประเทศและในภูมิภาคอาเซียน

ภารกิจสำคัญ ของ TIJ ประการหนึ่ง คือการส่งเสริมให้เกิดการอนุมัติ "ข้อกำหนดกรุงเทพ" หรือข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง และมาตรการที่ไม่ใช่การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (UN Bangkok Rules) รวมถึงส่งเสริมมาตรฐานสหประชาชาติอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะด้านเด็กและสตรีในกระบวนการยุติธรรม

นอกจากนี้ TIJ ยังมีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่ขับเคลื่อนประเด็นสำคัญต่างๆ ในเวทีระหว่างประเทศ และสร้างความเปลี่ยนแปลงในระดับประเทศ เช่น หลักนิติธรรม การพัฒนา สิทธิมนุษยชน สันติภาพ และความมั่นคง อันเป็นการขับเคลื่อนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals) โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 16 Peace, justice and strong institutions

เกี่ยวกับ RoLD Program

Rule of Law and Development หรือ RoLD Program เป็นแผนงานยุทธศาสตร์ที่ TIJ ริเริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกในปี 2560 ด้วยเชื่อว่าการส่งเสริมหลักนิติธรรมและการพัฒนาสังคมจำเป็นต้องอาศัยพลังจากทุกภาคส่วน มิใช่เพียงแต่นักกฎหมายและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม เข้ามาช่วยผลักดันให้หลักนิติธรรมกลายเป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาในทุกสาขาของสังคมไทยโครงการปฏิรูปหลักนิติธรรมอย่างเป็นรูปธรรม (RoLD in Action) เป็นผลผลิตจากความคิดริเริ่มของกลุ่มเครือข่าย

RoLD มีวัตถุประสงค์หลักในการศึกษาเชิงลึกในประเด็นสังคม/สาขาการพัฒนาที่น่าสนใจ เพื่อสร้างประโยชน์ให้เกิดแก่สังคมและชุมชนด้วยมุมมองด้านหลักนิติธรรม ทั้งนี้ การทำงานภายใต้โครงการ RoLD in Action นั้นได้ถูกออกแบบให้มีลักษณะต่อเนื่อง ไม่สิ้นสุดตามระยะเวลาการอบรมในภาควิชาการ แต่เน้นความสำเร็จในการสร้างความเปลี่ยนแปลงได้จริงในสังคม

SE

